

2. Богданець-Білоskalенко Н. І. *Не велике я поле зорав... : (до 150-річчя з дня народж. Бориса Грінченка)*. Київ : Славутич-Дельфін, 2013. 112 с.
3. Богданець-Білоskalенко Н., Михайлина Н., Хорошковська-Носач Т. Народознавство : програми для початкової шк. закл. заг. серед. освіти. Київ, 2022. URL: <https://sites.google.com/view/narodoznaystvo/navchalyhni-prohramy> (дата звернення: 12.05.2024).
4. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
5. Чепіга Я. Національне виховання. *Світло*. 1910. Кн. 1. С. 23–28.
6. Шкребтієнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського ; наук. керівник Н. І. Богданець-Білоskalенко. Одеса, 2019. 20 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/1843> (дата звернення: 12.05.2024).

UDC 37(091)(477)-051:[37.035: 172.15]

N. I. BOHDANETS-BILOSKALENKO

ORCID ID: 0000-0001-6793-8018

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of teaching languages
of national minorities and foreign literature
of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
e-mail: nataliabogdanets@gmail.com*

NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF THE UKRAINIAN CHILD IN THE VIEWS OF TEACHERS OF THE PAST

Abstract. The views of teachers of the beginning of the 20th century on the national education of the Ukrainian child have been outlined in a concise survey. In particular, Borys Grinchenko, Sofia Rusova and Yakiv Chepigu have been mentioned. The publication says that the native language is an important factor of national education, and only with the help of national education a nation's development, material well-being, scientific and cultural progress are possible.

The main areas of nurturing of children's patriotic feelings have been presented.

Keywords: national education, patriotic education, native language, pupils.

УДК 378.4(430.129-25)УВУ:376-054.73(=161.2)

Т. Л. ГАВРИЛЕНКО

ORCID ID: 0000-0001-9412-5805

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної та початкової освіти
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
e-mail: leonida13@ukr.net*

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЯК ЦЕНТР ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. Російсько-українська війна спричинила найбільший рух біженців, серед яких значна частина діти. Освітня політика країн, до яких мігрували українські діти, передбачає їхню інтеграцію у відповідну систему освіти та суспільство. Водночас у колі смислової напруги перебуває питання збереження національної ідентичності українських дітей-біженців. У статті окреслено діяльність Українського вільного університету в Мюнхені (Німеччина) та створеного при ньому Центрі розвитку та підтримки «Ґрунт» у вирішенні цього питання.

Ключові слова: збереження національної ідентичності, українські діти-біженці, Український вільний університет, Центр розвитку та підтримки «Ґрунт», російсько-українська війна.

Російсько-українська війна спричинила найбільший рух біженців з часів Другої світової війни. За даними агентства ООН у справах біженців, за межами України перебуває понад 6 млн. її громадян, найбільше у Німеччині – 1,16 млн. осіб (UNHCR, 2024). Серед них значну частину становлять діти. За сприяння німецького уряду, чисельних організацій та фондів вони здобувають освіту в різних типах закладів освіти. Так, станом на квітень 2024 р. лише у загальноосвітніх і професійних школах навчається 220,37 тис. українців (Kultusministerkonferenz, 2024).

Освітня політика Німеччини щодо мігрантів передбачає їхню інтеграцію в систему освіти (опанування німецької мови та навчання нею; вивчення історії, географії, культури Німеччини тощо) та суспільство. Водночас у дискурсі українців-біженців є прагнення зберегти національну ідентичність. Тож концепція ідентичності набуває центрального значення і опиняється в колі смислової напруги.

Зазначимо, що під *національною ідентичністю* слід розуміти відчуття належності до певної держави чи нації (Ashmore, Jussim, & Wilder, 2001), що виявляється у самобутніх традиціях, культурі та мові (Dollinger, 2015). Національна ідентичність може позначати й суб'єктивне відчуття, яке людина поділяє з групою людей про націю, незалежно від громадянства (Anthony, 2004). У дослідженнях українських науковців (Грабовська, 2014; Шапаренко, 2015) вживається поняття «*українська ідентичність*» та тлумачиться як історично сформована система ознак і властивостей, що вирізняють українську людину, українську спільноту й українську культуру з-поміж інших аналогічних об'єктів (феноменів).

З початком повномасштабного вторгнення рф в Україну та вимушеної міграції українців у кожній федеральній землі Німеччини активізували діяльність або були засновані українські товариства, що пропагують українську мову та культуру, організовують суботні школи для дітей тощо, сприяючи збереженню національної ідентичності у біженців (Гавриленко, 2023). Окрім того, важливу роль у вирішенні цього питання відіграє *Український вільний університет*. Уже більше ніж століття він є єдиним за межами України закладом вищої освіти з українською мовою навчання. Унікальний університет заснований у Відні 1921 р. з ініціативи українських інтелектуальних кіл, які після поразки національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. за державну незалежність та встановлення радянської влади на переважній частині території України змушені були емігрувати до країн Західної Європи. Згодом університет переїхав до Праги, а в 1945 р. студенти та професори евакуювалися до Мюнхена. З цього часу і дотепер, переживши часи кризи й

занепаду, Український вільний університет функціонує як приватний заклад вищої освіти Німеччини. Він став місцем плекання нової генерації українських фахівців у галузі права, економіки, філософії, історії, філології, психології та педагогіки, а також центром українознавчих студій в ЄС (Patzke, 2011).

В Українському вільному університеті систематично проводяться наукові заходи із залученням міжнародних фахівців, де висвітлюються питання російських військових злочинів та геноциду в Україні. Спільнота університету допомагає воїнам ЗСУ та українцям, які внаслідок війни змушені були емігрувати до Німеччини. При університеті функціонує консультаційний центр «Hilfezentrum UFU» для підтримки тимчасових переселенців з України (Havrylenko, 2023).

У квітні 2022 р. за ініціативи студентів і професорів Українського вільного університету для українських дітей-біженців створено *Центр розвитку та підтримки «Ґрунт»*, який не лише надає педагогічну та психологічну підтримку дітям різного віку, допомагає їм адаптуватися в новому соціокультурному середовищі, а й сприяє збереженню їхньої національної ідентичності (Центр, 2024).

Під час неструктурованого інтерв'ю з магістранткою Українського вільного університету Богданою Назаревич, яка понад два роки працює в Центрі розвитку та підтримки «Ґрунт», було з'ясовано, що його відвідують діти дошкільного, молодшого шкільного та середнього шкільного віку. У відповідних вікових групах спілкування і навчання відбувається українською мовою. Під час зустрічей і занять з української мови, математики, мистецтва діти знайомляться з історією України, її культурою, традиціями, звичаями. Педагоги Центру проводять заходи національно-патріотичного спрямування для дітей і їхніх батьків; організовують зустрічі з відомими представниками української культури та мистецтва, ветеранами війни тощо.

Отже, Український вільний університет, у межах якого функціонує Центр розвитку і підтримки «Ґрунт», відіграє важливу роль у поширенні української культури та освіти в Німеччині. Завдяки студентам і професорам університету українські діти-біженці мають можливість відчувати себе частиною великої української спільноти, зберігаючи при цьому свою національну ідентичність та міцні зв'язки з Україною.

Список використаних джерел

1. Anthony D. Smith on nations and national identity: a critical assessment. *Nations and Nationalism*. 2004. Vol. 10, iss. 1/2. P. 125–141. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1354-5078.2004.00159.x>.
2. Ashmore R. D., Jussim L. J., Wilder D. [Social Identity, Intergroup Conflict, and Conflict Reduction](#). Oxford : Oxford Univ. Press, 2001. 283 p.
3. Гавриленко Т. Збереження національної ідентичності в українських дітей та молоді у Німеччині: історія та сьогодення. *Erzwungene Migration im 21. Jahrhundert: Herausforderungen, Werte, Reflexionen* : Intern. Wissenschaftlichen Symposium, 1–3.12.2023, Univ. Augsburg, Deutschland : Eine Sammlung von Zusammenfassungen von Berichten. Augsburg, 2023. S. 272–274.
4. Havrylenko T. The Ukrainian Free University as a Center for Ukrainian Emigration National Identity Preserving (1921–2023). *Senses, Emotions and Experience in the History of Education* : Book of Abstr. of the Annual Conf. History of Education Society, 17–19.11.2023, Univ. of Sheffield, United Kingdom. Sheffield, 2023.
5. Грабовська І. М. «Українство» як категорія наукового аналізу. *Дні науки філософського факультету – 2014* : Міжнар. наук. конф. (15–16 квіт. 2014 р.) : матеріали доп. та виступів / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2014. С. 144–146.

6. Dollinger S. National Dictionaries and Cultural Identity: Insights from Austrian, German, and Canadian English. *The Oxford Handbook of Lexicography*. Oxford, 2016. P. 590–604. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199691630.013.42>.
7. Geflüchtete Kinder/Jugendliche aus der Ukraine an deutschen Schulen. Schulstatistik : Kultusministerkonferenz, 2024. URL: <https://www.kmk.org/dokumentation-statistik/statistik/schulstatistik/gefluechtete-kinderjugendliche-aus-der-ukraine.html> (дата звернення: 10.05.2024).
8. Patzke U. Ukrainistische Studien in der deutschsprachigen Welt und die Rolle der Ukrainischen Freien Universität. *Universitas Libera Ucrainensis: 1921–2006* / eds.: Patzke U., Szafoval M., Yaremko R. München, 2011. S. 129–151.
9. Ukrainian refugee situation. *Operational data portal* / UNHCR. 2024. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 10.05.2024).
10. Центр розвитку та підтримки «Грунт». *Ukrainische Freie Universität*: вебсайт. Мюнхен, 2024. URL: <https://ufu-muenchen.de/universytet/proyekty/czentr-rozvytku-ta-psyhologichnoyi-pidtrymky-grunt/> (дата звернення: 10.05.2024).
11. Шапаренко О. В. Національна ідентичність як чинник формування громадянського суспільства в Україні. *Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки»*. 2015. Вип. 20. С. 92–99.

UDC 378.4(430.129-25)УБУ:376-054.73(=161.2)

T. L. HAVRYLENKO

ORCID ID: 0000-0001-9412-5805

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Professor at the Department of Preschool and Primary Education

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»

e-mail: leonida13@ukr.net

UKRAINIAN FREE UNIVERSITY AS A CENTRE FOR PRESERVING THE UKRAINIAN REFUGEE CHILDREN'S NATIONAL IDENTITY IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR CONTEXT

Abstract. The russian-Ukrainian war has caused the biggest movement of refugees, many of whom are children. The educational policy of the countries, to which Ukrainian children have migrated, provides for their integration into the respective education system and society. At the same time, the issue of preserving the Ukrainian refugee children's national identity is in the circle of semantic tension. The article outlines the activities of the Ukrainian Free University in Munich (Germany) and the Development and Support Centre «Grunt» established there in addressing this issue.

Key words: preservation of national identity, Ukrainian refugee children, Ukrainian Free University, Development and Support Centre «Grunt», russian-Ukrainian war.

UDC 37(091)(481)+37.091.64:655.3.066.11-057.874:94](091)(481)

B. M. HOVLAND

ORCID ID: 0009-0001-1191-5260

Associate Professor, Centre of Learning in

Professional Education and Practice,

VID Specialized University, Oslo, Norway

e-mail: brit.hovland@vid.no